

KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİ AÇISINDAN ERZİNCAN BAKIR İŞLEME SANATININ MEVCUT DURUMU VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

Gürkan ALAGÖZ¹
İsmail ÇALIK²
Erkan GÜNEŞ³

Öz

Kültürel miras unsurları turizm açısından çok önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda geleneksel el sanatlarının korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilirliği hem geleneklerin korunması hem de turizm yönüyle katma değer yaratması bakımından ele alınması gereken bir konudur. Erzincan geleneksel bakır işleme sanatının yaşatıldığı nadir illerimizden birisidir. Araştırmanın amacı, Erzincan'da bakır işlemenin geçmişe göre durumunu tespit etmek ve el sanatına olan ilgi seviyesini belirlemek, el sanatı ustalarının bakır işleme kapsamında hangi ürünleri ürettikleri, bu sanatın zor taraflarını ortaya koymak, bakır işleme sanatını gelecek nesillere aktarılmasında ve korunmasında karşılaşılan güçlükleri açıklamak, somut olmayan kültürel miras çerçevesinde turizmin bu değerlerin değerlendirilmesi ve korunmasındaki rolünü tartışmak ve mesleğin sürdürülebilir gelişimi ve korunması açısından önerilerde bulunmaktır. Geleneksel bu sanatın korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere doğru bir şekilde taşınabilmesi için, bu sanatı sürdüren 10 bakır işleme ustasıyla 15.05.2016-20.05.2016 tarihleri arasında yapılandırılmış mülakat yapılmıştır. Mülakat formundaki sorular Alparsan (2010), Çalık (2015), Çalık ve Ödemiş (2015) Dünya Turizm Örgütü Sürdürülebilir Turizm Göstergelerinden (2004) yararlanılarak oluşturulmuştur. Elde edilen görüşme metinlerinden tematik kategoriler belirlenmiş ve sonuçların yorumlanması amacıyla içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, bakır işleme sanatının yok olma riskiyle karşı karşıya olduğu, eskiye göre daha az üretim yapıldığını, geçmişe göre daha az ilgi gösterildiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu sanatın yaşatılabilmesi için, daha çok turistik eşya üretilmesi ve turistlere sunulması gerektiği araştırmanın bir diğer önemli bulgusudur.

Anahtar Kelimeler: Bakır İşleme, El Sanatları, Turizm ve El Sanatları, Kültürel Miras.

Jel Codes: L83, Z32

CURRENT SITUATION AND SUSTAINABILITY OF ERZİNCAN COPPER PROCESSING ART IN TERMS OF CULTURAL HERITAGE TOURISM

Abstract

Cultural heritage components have a very important place in terms of tourism. In this context, preserving, developing and sustaining of traditional handicrafts is a subject that needs to be considered both from the respect of keeping traditions and creating added value in terms of tourism. Erzincan is one of the rare examples where traditional copper processing art is kept alive. The aim of the research is to determine the situation of the copper processing when compared and contrast with its past in Erzincan; to determine the level of interest in handicraft, to find out what products are produced by the handicraftsmen; to reveal the difficulties of this art; to explain the difficulties in reaching and transferring the copper processing art to future generations; to discuss and evaluate the role of tourism within the evaluation and protection of these values within the framework of intangible cultural heritage and to make suggestions for the sustainable development and protection of the profession. Between the dates of 15.05.2016 and 20.05.2016, structured interviews were held with 10 masters still performing copper art in order to protect, maintain and transfer the traditional handicraft to next generations in the right manner. The questions adopted in the interviews form were produced by using the studies of Alparsan (2010), Çalık (2015), Çalık and Ödemiş (2015) and Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations (WTO, 2004). The thematic categories were obtained from the interview texts and a content analyze method was conducted in order to interpret the results. Based on results of the research, it was revealed that the art of copper processing art in the risk of disappearing and both the production and the interest to copper products are lesser when compared to the past. In addition, another significant finding of there search is the necessity of producing more touristic goods and offering them to tourists so as to maintain this kind of art. Moreover, another significant finding of the research is the necessity of producing more touristic goods and offering them to the tourists so as to maintain this sort of art.

Keywords: Copper Processing, Handicrafts, Tourism and Handicrafts, Cultural Heritage.

Jel Codes: L83, Z32

¹ Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi Turizm ve Otelcilik MYO, gurkan.alagoz.yls@gmail.com

² Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Fakültesi, ismailcalik29@gmail.com

³ Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi Turizm ve Otelcilik MYO, Turizm, erkangunes24@gmail.com

GİRİŞ

Dünya turizmi gün geçtikçe farklı bir yapıya bürünmektedir. Bunda en büyük pay, değişen insan ihtiyaçları ve istekleridir. Geleneksel ürün talep eden turist profili hızla değişmektedir. Artık geleneksel turizm türlerine yönelim oldukça azalmaktadır. Kozak ve arkadaşları (2015) Dünya’da ve Türkiye’de turizme yönelik eğilimlerde alternatif turizm türlerinin geleceğin turizmde önemli bir payının olacağını belirtmektedir.

Günümüzde bir milyanın üzerinde insan çeşitli nedenlerle seyahat etmektedir. Özellikle son yıllarda ön plana çıkan seyahat nedenlerinden birisi kültür amaçlı yapılan turlardır. Bu bağlamda ele alınması gereken önemli turizm türlerinden birisi kültür turizmidir. Temeline kültürü alan bu turizm türünün pek çok alt alanı bulunmaktadır.

Toplumların sahip oldukları kültürel özellikler bölgelere ve yörelere göre farklılık ve çeşitlilik gösterir. Bu durum, her yörenin kendine özgü sosyal ve kültürel özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca toplumların değerleri, inanışları ve yaşam tarzlarındaki söz konusu farklılıklar turizmde ulusal ve uluslararası alanda yöreselleşmeye zemin hazırlamaktadır (Batman ve Oğuz, 2008, s. 193).

Yöreselleşmenin ve yerelliğin en büyük göstergelerinden biri o bölgeye özgü olan ve geçmişi uzun yıllara dayanan el sanatlarıdır. Yerel ekonomiyi canlandırması ve bulunduğu yörenin karakteristiklerini yansıtması açısından yöresel el sanatlarının korunması ve turizm amacıyla değerlendirilmesi son derece önemlidir. Aynı zamanda el sanatlarının yörenin yerel kimliğine de katkı yaptığı aşikârdır. Türkiye’nin el sanatları konusunda çok zengin bir potansiyele ve kültüre sahip olduğu görülmektedir. Kültürel çeşitlilik açısından bölgeye özgü ve otantik bir değer olan geleneksel sanatlar, Türkiye turizminin rekabet üstünlüğü elde etmesinde önemli bir role sahiptir.

El sanatları, küreselleşen dünyada otantik yerel kültürü yansıtan nadir öğelerden birisidir. Bazı el sanatlarına olan turist ilgisi yerel pazarın yenilenen ilgisini arttırırken bu durum bazı işletmelerin yeniden canlanmasını sağlamaktadır. Ayrıca el sanatları toplulukların kültürel mirasına, kaybolan geleneklerine, faaliyetlerine ve kültürel uygulamalarına yeniden bağlanmalarına imkân tanımaktadır (McKercher, 2008, s. 17-20).

Turizmde farklılaşmanın önemli olduğu günümüzde, soyut ve manevi kültürel değerlerin, kültürü oluşturan ve kültür turizmi tamamlayan öğeler olduğu belirtilmektedir (Albayrak, 2013, s. 62-63). Bu kapsamda geleneksel el sanatları ve somut olmayan kültürel miras ulusal envanterinde yer alan bakır işleminin kültürel miras turizmi kapsamında ele alınması gerekmektedir.

UNESCO (2017) tarafından kültürel miras unsuru olarak kabul edilen el sanatlarının turizm açısından daha iyi değerlendirilmesi turizmde elde edilen faydanın maksimize edilmesi için gereklidir. Bu kapsamda turizm anlamında son yıllarda gelişme gösteren Erzincan’da geçmişi uzun yıllar öncesine dayanan bakır işleme sanatının Erzincan turizmine olan katkısının ne olabileceği, bu sanatın durumu, konumu ve yöre için önemi gibi konularda bu işi icra eden bakır işleme ustalarıyla bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

1. KÜLTÜR TURİZMİ VE KÜLTÜREL MİRAS TURİZMİ

Turizm dünyanın en büyük dinamik, sosyal ve kültürel etkileşim biçimlerinden birisidir. Ayrıca sayılı ekonomik faaliyetlerin başında gelmekte ve kalkınmada da itici güç rolü oynamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin başlıca ihracat alanlarından. Döviz getirmesi, istihdam sağlaması ve kalkınma için gerekli fırsatları yaratması bakımından turizm önemli bir sektördür. Ayrıca turizm, çevresel koruma için önemli uluslararası kazançlar sunarken kültürel mirasa da ekonomik katkı

değer kazandırmaktadır. Karşılıklı saygı ve hoşgörüyü teşvik eden turizm, insanların birbirlerini öğrenip anlamaları için bir araya getirmektedir (Brooks, 2011, s. 497-499).

Kültür, somut ve somut olmayan şeklinde iki boyuttan oluşmaktadır. Somut kültür, insan eliyle oluşturulmuş olan araç, gereç ve kullanılan eşyaları kapsarken, gelenek, görenek, adet, örf, kurallar ve ritüeller gibi pek çok unsurda somut olmayan kültürü oluşturmaktadır (Gögebakan, 2015, s. 50). Doğal ve toplumsal çevreyle karşılıklı etkileşim halinde bulunan kültür “çevreye uyum” şeklinde nitelendirilebilirken, sadece bir toplumun yaşam tarzlarının birleşiminden ibaret olmayan, aynı zamanda topluma ait değer ve inanışları da içeren bir kavramdır (Emekli, 2006, s. 53). Birçok bölge ve destinasyon turizm çekiniğini kültür, kültürel etkinlikler ve farklı ve egzotik kültür ortamına borçludur (Fagence, 2003, s. 57). Hatta turizmin en önemli yapı taşlarından birisi tarihsel ve kültürel unsurlardır (Gögebakan, 2015, s. 57).

Bir toplumun geçmişte ve günümüzde yaşam tarzını görmeye yönelik olan (Ondimu, 2002, s. 1036) kültür turizmi diğer turizm türlerinden farklı bir yapıya ve içeriğe sahiptir. Kültür turizminde seyahatin asıl sebebi kültür olduğundan bu durum, ev sahibi ve turist arasında etkileşimi gerektirmektedir. Bu etkileşim bazı sosyal ve kültürel sonuçları da beraberinde getirmektedir. Etkileşim sürecinde genel olarak ev sahibinin sosyal ve kültürel yapısı üzerinde olumsuz nitelenebilecek bir takım hususlar ortaya çıkabilir. Sürdürülebilirlik esasları dikkate alınmadan yapılacak plan ve politika kültür turizmi yapılan bölgelerin zamanla sosyal ve kültürel dokusunun bozulmasına neden olabilecektir (Bahçe, 2009, s. 5).

Kültür turizmi; turizm, kültürel miras varlıklarının kullanımı, deneyim ve ürünlerin tüketimi ve turisti içeren dört unsurdan meydana gelmektedir (McKercher ve DuCros, 2012, s. 6). Kültür turizmini farklı türlerde ele almak mümkündür. Akoğlan Kozak ve Bahçe (2012, s. 150-160) kültüre dayalı turizm türlerini kültürel miras turizmi, dark turizm, etnik turizm, etkinlik turizmi ve ipek yolu turizmi olarak ele almıştır. Emekli (2013, s. 656) kültürel turizm kaynaklarını güncel ve tarihsel olarak iki grupta ele almıştır. Fagence (2003, s. 57) kültür turizmini üç gruba ayırmış, yüksek kurumsallaştırılmış kültür, popüler kültür ve etnik kültür unsurları şeklinde üç gruba ayırmıştır.

Kültür merkezli turizm türleri sadece ekonomik katkı yönlü ele alınmamalıdır. Çünkü kültür turizmi temelde bir kültürel ilişki şeklindedir. Kültür merkezli turizm, turist ve yerel kültür arasında oluşan karşılıklı ilişki açısından da önemlidir (Gülüm, 2015, s. 89-90). Turizm mekânı ve kültürü etkileyen ve aynı zamanda kültür ve mekândan etkilenen bir faaliyettir (Emekli, 2006, s. 52). Ayrıca turist tatilinde tercih edeceği destinasyonu seçerken kültürel açıdan destinasyonun zenginliklerini dikkate alarak bir satın alma kararı vermektedir.

Kültür turizminin temelini aşağıda belirtilen unsurlar oluşturmaktadır (Emekli, 2013, s. 656):

- İnsana ve kültüre dayalı somut ve somut olmayan miras
- Tarımsal veya endüstriyel miras
- Sanat, görsel sanatlar, edebiyat, performans sanatları
- Mutfak kültürü
- Doğa tarihi, doğal çevrenin insan tarafından şekillendirilmesi.

Kültür turizminin alt boyutu olarak ele alınan Kültürel Miras turizmi kavramının içerisine somut ve somut olmayan unsurlar girmektedir. TDK (2017) miras kavramını “birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet, kalıt, bırakıt, tereke”, ve “bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey” şeklinde tanımlamıştır. Miras, ‘değer verdiğimiz ve gelecek nesiller için korumak istediğimiz bir dizi şey, yer ve uygulama’ şeklinde tanımlanabilen geniş kapsamlı bir terimdir. Çoğunlukla miras alanları koruma çabalarının ve turizmin ilgi odağıdır. Miras kavramı kültürel ve doğal miras olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Carlsen, vd., 2008, s. 1). Bu iki grup arasındaki

ilişkinin artan bir şekilde tanınması söz konusudur. Kültürel miras belirli bir toplumda hem bir referans noktası hem de kimlik olarak değer taşımaktadır. Aynı zamanda kültürel miras turizmi vasıtasıyla potansiyel bir gelir kaynağıdır. Dolayısıyla kültürel miras hem toplum için sahip olduğu değer hem de potansiyel bir turizm aracı olması sebebiyle önemlidir. Kültürel miras turizmi, toplum için kültürel mirasın önemi hakkında farkındalık yaratırken gelir elde etme fırsatı da sunmaktadır. Başarılı bir kültürel mirasın yönetimi için korunma hedeflerine ulaşılmasının sağlanmasının bir gereklilik olduğu göz önüne alınması gereken bir durumdur (Carlsen, vd., 2008, s. 1).

Miras turizmi (Kozak, vd., 2015, s. 39-40), “bir toplumun geçmişine ait soyut ve somut tüm değerlerine sahip çıkılmasıyla ilgili bir kültür hareketi sonunda son yıllarda ortaya çıkan bir turizm akımı ve ünlenebilir bir turist etkinliği” şeklinde tanımlanmaktadır. Miras turizminin alanını miras özelliği taşıyan dini ve tarihi yerler, varlıklar ve olaylar oluşturmaktadır. Her ne kadar kültür turizminin bir alt boyutu olarak ele alınsa da aynı zamanda yaşayan kültürleri de bünyesinde barındırması sebebiyle kapsamı farklılık göstermektedir. Bir diğer fark ise doğal miras unsurlarını da içermesidir (Doğaner, 2003, s. 1).

Kültürel miras turizmi sit alanlarının ve anıtların restorasyonunu teşvik ederken aynı zamanda gelenekleri canlandıran bir yapıya sahiptir. Kültürel miras turizmi, görsel ve performans sanatlarını, özel yaşam biçimlerini, değerler, olaylar ve gelenekleri kapsayan kültürel odaklı bir seyahat olarak görülmektedir. Burada vurgulanması gereken bir diğer önemli nokta, kültürel mirasın sadece somut unsurlardan oluşmadığıdır. Kültürel miras aynı zamanda somut olmayan toplumsal yapılar, gelenekler, değerler ve inanç gibi unsurları da bünyesinde barındırmaktadır (Norhasimah vd., 2014, s. 2). Kültüre ait tüm maddi olmayan tezahürlerden oluşan somut olmayan kültürel miras, insanlığın yaşayan mirasının yanı sıra kültürel çeşitliliğin en önemli aracıdır (Lenzerini, 2011, s. 101).

Somut kültürel miras turistler için belirgin odak noktaları sunarken sadece fiziksel varlıklar aracılığıyla arzu edilen bir deneyim sağlayabilmektedir. Somut olmayan kültürel mirasa erişim turist ve destinasyon arasında daha karmaşık bir etkileşimi gerektirmektedir. Bir anlamda somut kültürel miras unsurları turistleri cezbedebilecek bir işleve sahiptir. Yani somut kültürel miras bağımsız bir çekicilik olarak görülebilir. Oysaki büyük kültürel olayların haricindeki bir soyut mirasın kurulması ve bir turizm ürününe dönüşebilmesi için büyük çaba göstermek gerekmektedir (Carlsen, 2008, s. 3). Farklı bir bakış açısıyla ele alındığında somut olmayan kaynakların üretim maliyetlerini aşağıya çektiği ve destinasyonun esnekliğini arttırdığı bilinmektedir (Richards ve Wilson, 2006, s. 1216). Somut olmayan kültürel miras turizminde büyük ve esnek olmayan yapılar yerine yerel halkın yaratıcı ve sosyal sermayesine yatırım yapmak için uğraş verilmektedir. Bu durum yerel halkın aktif turizm üreticisi haline gelmesine ve turizmden daha fazla pay çıkarma potansiyeline sahip olmasına imkân tanımaktadır (Richards ve Wilson, 2006, s. 1216).

UNESCO (2003) somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi madde 2 (1)'de somut olmayan kültürel mirası: “toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar” şeklinde tanımlamaktadır (UNESCO, 2017).

Aynı yönetmelikte somut olmayan kültürel mirasın aşağıdaki alanlarda belirdiği belirtilmiştir:

- Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar
- Gösteri sanatları
- Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler

- Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar
- El sanatları geleneği.

UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesinde Türkiye’den 14 unsur bulunmaktadır. Bunlar; Meddahlık, Mevlevi Sema Törenleri, Aşıklık, Karagöz, Nevruz, Geleneksel Sohbet Toplantıları, Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali, Alevi - Bektaşî Ritüeli, Semah, Tören Keşkeği Geleneği, Mesir Macunu Festivali, Türk Kahvesi, Ebru Sanatı, Geleneksel Çini Ustalığı ve İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka şeklindedir (aregem.kulturturizm.gov.tr).

Kültürel Miras Unsuru Olarak Erzincan’da Bakır İşleme Sanatı

Kültürel miras unsuru olarak el sanatları geleneği, günlük yaşamda kullanılan giyimden müzik aletlerine, çeyizlik eşyadan farklı kullanım eşyalarına kadar geniş bir çeşitlilikte yer almış ve insanların hayatlarını kolaylaştırmak için üretilmişlerdir. Bu ürünler bir bakıma toplumun hayat tarzını yansıtan ve toplum için farklı özellikleri olan ürünlerdir. Bu ürünler toplumlara ekonomik getirisinin yanı sıra kendilerinden sonra gelen üretim ve üretim yöntemlerine, hammadde kaynaklarına ve süsleme öğelerine kadar pek çok farklı konuda bilgi birikimi sağlamışlardır. Ancak değişen üretim koşulları ve sanayileşmenin getirdiği yenilikler sebebiyle artık pek çok el sanatının yok olduğunu ve bazılarının da işlev değiştirdiğini söylemek mümkündür (Öztürk, 2005, s. 67). Kültürü yansıması manasında geleneksel üretim yöntemleri ve el sanatlarının turizm amacıyla ele alınması gelecek nesillere aktarılması ve korunması için katkı sağlayacaktır.

El sanatları; bir toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam tarzını en kalıcı ve anlamlı şekilde aktaran, geçmişin gelecek nesillere aktarılmasında bir köprü görevi gören, farklı kültürlerin özelliklerini yansıtan bir kültür hazinesidir. Bununla birlikte el sanatları üretildikleri yerin iklim koşulları ve hammadde imkânları gibi durumlardan etkilenerek bölgeden bölgeye farklılık ve çeşitlilik göstermektedir (Sarıkaya, Hünerel ve Er, 2012, s. 180-181). Ayrıca geleneksel el sanatlarında ‘*el emeği ve göz nuru*’ söz konusudur. Ürünü üretenle ürün arasında bir ilişki ve etkileşim olması muhtemeldir. Toplumun geleneksel değerlerinden olmasının sebeplerinden birisi de budur (Öztürk, 2005, s. 71).

Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) unsurlarının turistik ürün olarak değerlendirilmesi yöreye artı turizm değeri kazandıracaktır. Bu manada yapılan çalışmalarda (Uslu ve Kiper, 2006; Öter, 2010; Lenzerini, 2011; Türker ve Çelik, 2012; Bayazit, vd., 2012; McKercher ve DuCros, 2012; Can, 2013; Arıoğlu ve Atasoy, 2015; Gögebakan, 2015) somut olmayan kültürel miras unsurları kapsamında el sanatlarının turizme katkısını ele almışlardır. Bu konuda yapılmış pek çok araştırma mevcuttur.

Erzincan’da bakırcılık geleneği köklü bir tarihe sahiptir. Eskiden dövme bakırcılık yaygınken günümüzde genellikle semaver, tepsi, şekerlik, biblo gibi hatıra ve süs eşyaları işlenmekte ve üretimi yapılmaktadır. Bakır el sanatlarının bezemelerinde genellikle lale, yaprak, narçiçeği, selvi motifleri, hayvan figürleri ve geometrik şekiller işlenmektedir (Erzincan Gezi Rehberi, 2011, s. 11). Çilingiroğlu, (1997) M. Ö. 2000’li yıllarda Doğu Anadolu Bölgesinin zengin bakır madenlerine sahip olduğu ve M. Ö. 1000’li yıllarda Urartu uygarlığı Erzincan, Erzurum, Bayburt ve Çoruh bölgelerinde bakır elde etmiş ve bir maden sanatı geliştirdikleri görülmektedir (Köşklü, 2005, s. 114). Bu bölgede çıkarılan bakır Erzincan’daki bakır atölyelerinde işlenerek çeşitli eşyalar ve aletler yapıldığı bazı seyyahların seyahatnamelerinde anlatılmaktadır (Belli ve Kayaoğlu, 1993’ten aktaran, Naldan, 2014, s. 777). Erzincan’da pek çok farklı el sanatları mevcuttur. Bakır işleme de, bu sanatların içerisinde önemli bir yere sahiptir (Şahin, 2009, s. 85). Erzincan’da dövme bakırcılık konusunda üretimin azaldığını, bakır işlemenin ise hala yaşatıldığını söylemek mümkündür (İllere Göre Geleneksel El Sanatlarımız, 2012, s. 57).

Bakır işlendikten sonra somut bir ürüne dönüşmektedir. Çeşitli eşyalarda hayat bulan bu işlemler turistlerin dikkatini çekmekte ve ürünlerin satın alınmasında önemli rol oynayabilmektedir. Araştırmada ele alınan somut olmayan bakır işleme sanatıdır. Bu sanatın devam ettirilebilmesi ve bakırcılık geleneğın sürdürülmesi için turizm gereklidir. Teknolojiyle unutulmaya yüz tutmuş el sanatı ürünleri büyük ölçüde hediyelik özelliğı eklenerek satılmaktadır. Bu geleneğın yaşatılması kültürel mirasın korunması, sürdürülmesi gelecek kuşaklara aktarılması açısından önem taşımaktadır.

2. METODOLOJİ

2.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Eski bir Urartu şehri olan Erzincan doğa ve macera turizmi açısından son derece elverişlidir. Yeşil alanların toplam yüzölçümüne oranı açısından % 11 ile Türkiye’de ilk sıradadır. Doğa ve maceraya dayalı rafting, su kayağı, yamaç paraşütü, dağ ve kış turizmi, avcılık ve termal turizm açısından pek çok turizm türlerine ev sahipliğı yapmaktadır. Ayrıca somut kültür unsurları açısından Kemaliye, Altıntepe, Kemah Kalesi, Mama Hatun Kervansarayı, Abrenk Kilisesi ve daha birçokeski kilise ve türbeleriyle birlikte zengin bir kültür hazinesidir (www.erzincankulturturizm.gov.tr).

Turizm pazarına giriş aşamasında olan ve turistik ürün oluşturma sürecinde bir takım zorluklarla karşılaşması olası, etkili bir pazarlama politikasından yoksun olduğu düşünölen, yeni gelişen turizm alanları için; alternatif turizm ürünlerinin bir araya getirilmesi potansiyel bir turistik ürün oluşturulması son derece gerekli ve önemlidir. Bu durum aynı zamanda yeni gelişen destinasyonun turizm pazarında alacağı şekli ve konumun çıkış noktası olarak görölebilir. Bu niyetten hareketle özellikle yeni gelişen ve turizm pazarına girmeye hevesli olan pek çok destinasyonun olağan ve bilinen turizm ürünlerinin aksine yeni, yaratıcı ve farklı bir turistik ürün oluşturmaları önemlidir.

Bu bağlamda kültürel miras unsurlarının başında gelen el sanatlarının turizm amacıyla değerlendirilmesi özellikle yeni gelişen destinasyonlar için gereklidir. Mevcut bakır işleme potansiyeliyle Erzincan bu anlamda ölkemizde önemli bir merkezdir. Bu noktadan hareketle araştırmanın amacı, Erzincan’da bakır işlemenin eskiye göre durumunu tespit etmek ve el sanatına olan ilgi seviyesini belirlemek, el sanatı ustalarının bakır işleme kapsamında hangi ürünleri ürettikleri, bu sanatın zor taraflarını ortaya koymak, bakır işlemenin gelecek nesillere ulaştırılmasında ve korunmasında karşılaşılan güçlükleri açıklamak, somut olmayan kültürel miras çerçevesinde turizmin bu değerlerin değerlendirilmesi ve korunmasındaki rolünü tartışmak ve mesleğın sürdürölebilir gelişimi ve korunması açısından önerilerde bulunmaktır.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın evrenini Erzincan’daki bakır işleme ustaları oluşturmaktadır. Erzincan’da bakır işleme ustaları gerek meslek odalarına kayıtlı olarak gerekse kayıtlı olmadan bakırcılık faaliyetlerini yürötmektedir. Erzincan valiliğı verilerine göre il merkezinde faaliyet gösteren 8-10 atölyede işleme bakır ve turistik bakır eşya satışı yapılmakta ve bakır işlemeciliğında çalışan 40-50 civarında işçi bulunmaktadır (www.erzincan.gov.tr). Araştırmanın örneklemini belirtilen bakır işleme ustaları arasından araştırmaya katılmaya gönüllü 10 bakır işleme ustası oluşturmaktadır.

Veri Toplama Tekniğı ve Aracı

Araştırmanın amacını gerçekleştirmek için gerekli verilere nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılarak ulaşılmıştır. Veri toplama aracı olarak ise yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Erzincan merkezinde bakır işleme sanatını icra eden bakır işleme ustalarına ulaşılarak görüşme talebinde bulunulmuş,

görüşme talebine olumlu yanıt veren 10 bakır işleme ustası ile 15.05.2016-20.05.2016 tarihleri arasında yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler katılımcının rızası alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Çalışmaya katılan 10 bakır işleme ustası K1 (Katılımcı 1), K2, K3....K10 şeklinde kodlanmıştır.

Nitel araştırma sürecinde konunun ayrıntılarına vakıf olmak, açıklığa kavuşturmak ve konunun yeni boyutlarını keşfetmek gibi amaçlara uyulmasına özen gösterilmelidir (Baş ve Akturan, 2013: 115). Diğer taraftan mülakat bilgilerinin güvenilirliği; soruların konuyla ilgili olmasına, mülakatçının konu ile ilgili eğitim almasına, mülakat için yeterli zaman ayrılmasına, mümkün olduğunca fazla sayıda mülakatçıdan yararlanmaya bağlıdır (Şencan, 2005:541). Nitel bir araştırmanın geçerliliği ise iç ve dış geçerliliğe göre belirlenir. İç geçerliliği artırabilmenin yolu görüşmecinin ön yargılarının araştırmaya yansımaları engellemek için görüşmelerin birden fazla kişi tarafından yapılmasıdır. Dış geçerlilik ise araştırma sonuçlarının genellenebilirliğine bağlıdır. Ayrıca diğer araştırmacıların çalışmada kullanılan kategorileri, sonuçları anlamlandırabilmesi dış geçerliliğe katkı sağlayacaktır (Büyüköztürk vd., 2012: s. 246). Bu çalışmada görüşme sorularının hazırlanmasında ve diğer süreçlerde yukarıda bahsedilen kriterlere dikkat edilmesine özen gösterilmiştir.

Görüşmeler için, demografik bilgilere yönelik 9 soru ve bakır işleme sanatının *mevcut durumu ve mesleğe duyulan ilgi, bakır ile üretilen ürünler ve mesleğin zorlukları, bakır işleme sanatının gelecek nesillere ulaştırılmasında ve korunmasında karşılaşılan güçlükler, bakır işleme sanatının korunmasında turizmin rolü ve bakır işleme sanatının sürdürülebilir gelişiminde ve korunmasında karşılaşılan zorluklar* başlıkları altında 12 sorudan oluşan bir soru formu hazırlanmıştır. Soru formunun ilk kısmında yer alan demografik bilgilere yönelik 1 ila 8. ve bakır işlemeciliği kapsamındaki 10. ile 13 arasındaki sorular Alparşlan (2010)'dan, ikinci kısımdaki bakır işlemeciliğinin korunması, özgün nitelikleri, kent bilinirliğine katkısı ve bu kapsamda paydaşlara düşen görevlerle ilgili 14. ile 18. arasındaki sorular Çalık (2015) ve Çalık ve Ödemiş (2015)'den, turizmin sürdürülebilir yönünü ele alan ve ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel tahribat unsurlarına odaklanan 19 ila 21. sorular ise UNWTO (2004)'de yer alan sürdürülebilir turizm göstergelerinden uyarlanmıştır. 10-30 dakika aralığında değişen sürelerde gerçekleşen görüşmeler, görüşülen kişinin isteğine bağlı olarak kayda alınmıştır.

Veri Analiz Yöntemi

Araştırmada elde edilen verilerin analiz edilmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme esnasında ses kayıt cihazı ile kaydedilen bilgiler deşifre edilmiştir. Kayıtlardan elde edilen görüşme metinlerinden tematik kategoriler belirlenmiş ve sayılarak sonuçların yorumlanması amacıyla içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizinin kelimelerin sayılması yerine ifadelerin kategorileştirilerek benzer temaların belirlenmesine dayanan analiz yöntemi özellikle toplum bilimlerinde önemi giderek artan bir yaklaşım olarak belirtilebilir (Dağtaş ve Okuroğlu, 2012, s. 235-290). Bu bağlamda çalışmada Dağtaş'ın dergi içeriklerini çözümlenmede kullandığı tema oluşturma şekli kullanılmıştır (Dağtaş, 2016, s. 192). Temaların belirlenerek kategorileştirilmesi ve özet kod şemalarının oluşturulması sürecinde Aksatan ve Aktaş (2012) tarafından kullanılan özet kod şemalarının kullanılması uygun bulunmuştur.

Analiz süreci 4 farklı aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama olan tematik kategorilerin belirlenmesi aşamasında, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak katılımcılara iletilen, araştırmanın ana problemini ortaya koyan ve kapsamlı bir literatür araştırması ile belirlenen sorulardan ve katılımcılar tarafından en fazla tekrar edilen cevap ifadelerinden faydalanılmıştır. Tematik kategorilere karar verilmesi sürecinde katılımcılara iletilen her soru kategori olarak kabul edilmemiş, benzer sorular birleştirilerek ana kategoriler oluşturulmuştur. Bu kategoriler sırasıyla;

(1) “*Bakır İşleme Sanatının Mevcut Durumu ve Mesleğe Duyulan İlgi*” (2) “*Bakırla Üretilen Ürünler ve Bakırcılığın Zor Tarafları*” (3) “*Bakır İşleme Sanatının Geliştirilmesinde Turizmin Rolü*” ve (4) “*Bakır İşleme Sanatının Sürdürülebilir Gelişimi ve Mesleğin Korunması*” kategorileridir.

Tematik kategorilerin belirlenmesi aşamasının ardından kategoriler içerisinde en fazla tekrar eden ifadelerin sayılması aşamasına geçilmiştir. Görüşme metni içeriklerinde en fazla tekrar edilen ifadeler belirlenerek, tekrarlanan ifadeler ve tekrarlanma sayılarına özet kod şemalarında yer verilmiştir. Son olarak her bir ana kategori kapsamındaki bulgular özetlenmiş ve katılımcılardan alıntılar yapılması suretiyle konunun önemi açıklanmıştır.

2.3. Araştırmanın Bulguları

Bulgular kısmında ilk olarak bakır işleme ustalarının demografik özelliklerine değinilmiş ve sonrasında ilgili görüşme metinleri tematik kategorilere ayrılarak içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

Tablo 1’deki bakır işleme ustalarının demografik bilgilerine göre, ustalar orta yaş ve ileri yaş grubunda olan kişilerden oluşmaktadır. Gençlerin farklı nedenlerden dolayı bakırcılığı tercih etmediği araştırmanın bir diğer bulgusudur. Eğitim durumuna göre ise bakır işleme ustalarının ilkökul, ortaokul ve lise mezunu olduğu görülmektedir. Bakır işleme ustalarının geçim kaynağının emeklilik ve bakır işlemeciliği olduğu ve bu mesleği 25 ila 60 yıl aralığında sürdürdüğü bir diğer önemli bulgudur.

Tablo 1: *Bakır İşleme Ustalarının Demografik Bilgileri*

	<i>Yaş</i>	<i>Eğitim Durumu</i>	<i>Ailenin Geçim Kaynağı</i>	<i>Bakır İşlemeyi Kaç Yıldır Yaptığı</i>	<i>Bakır İşlemeyi Kimden Öğrendiği</i>	<i>Bakır İşlemeyi Seçme Nedeni</i>	<i>Elde Edilen Gelirden Memnuniyet Seviyesi</i>
K1	46	Lise	Bakır İşleme	34 yıl	Baba	Mesleği sevmek	Memnun
K2	44	İlkokul	Bakır İşleme	35 yıl	Dayı	Ekonomik Nedenler	Memnun Değil
K3	52	Lise	Memur	40 yıl	Usta	Mesleği sevmek	Memnun
K4	49	Lise	Bakır İşleme	33 yıl	Baba	Ekonomik Nedenler	Memnun
K5	53	Ortaokul	Emekli/Esnaf	25 yıl	Enişte	Ekonomik Nedenler	Memnun
K6	67	İlkokul	Bakır İşleme	50 yıl	Baba/Usta	Baba Mesleği	Memnun
K7	77	İlkokul Terk	Emekli/Bakır İşleme	60 yıl	Ağabey	Mesleği Sevmek	Memnun Değil
K8	60	Ortaokul Terk	Emekli/Bakır İşleme	40 yıl	Baba	Baba Mesleği	Orta Düzeyde Memnun
K9	66	Ortaokul	Emekli/Bakır İşleme	50 yıl	Baba	Baba Mesleği	Memnun Değil
K10	58	Lise	Emekli/Bakır İşleme	40 yıl	Usta	Mesleğin Popülerliği	Orta Düzeyde Memnun

Ayrıca, bakır işlemeyi çoğunlukla babadan diğer taraftan ağabey, dayı, enişte gibi diğer aile bireylerinden ve usta/çırak ilişkisiyle bakır işlemeciliği ustalarından öğrenildiği söylenebilir. Mesleğin neden seçildiği ile ilgili soruya ise el sanatı ustaları baba mesleği olması, mesleği sevmek, ekonomik nedenler ve el sanatının geçmişte popüler olması cevabını vermişlerdir. Son olarak bakır işleme ustalarının elde edilen gelirden memnuniyet düzeyine bakıldığında çoğunluğunun memnun olduğu görülmektedir.

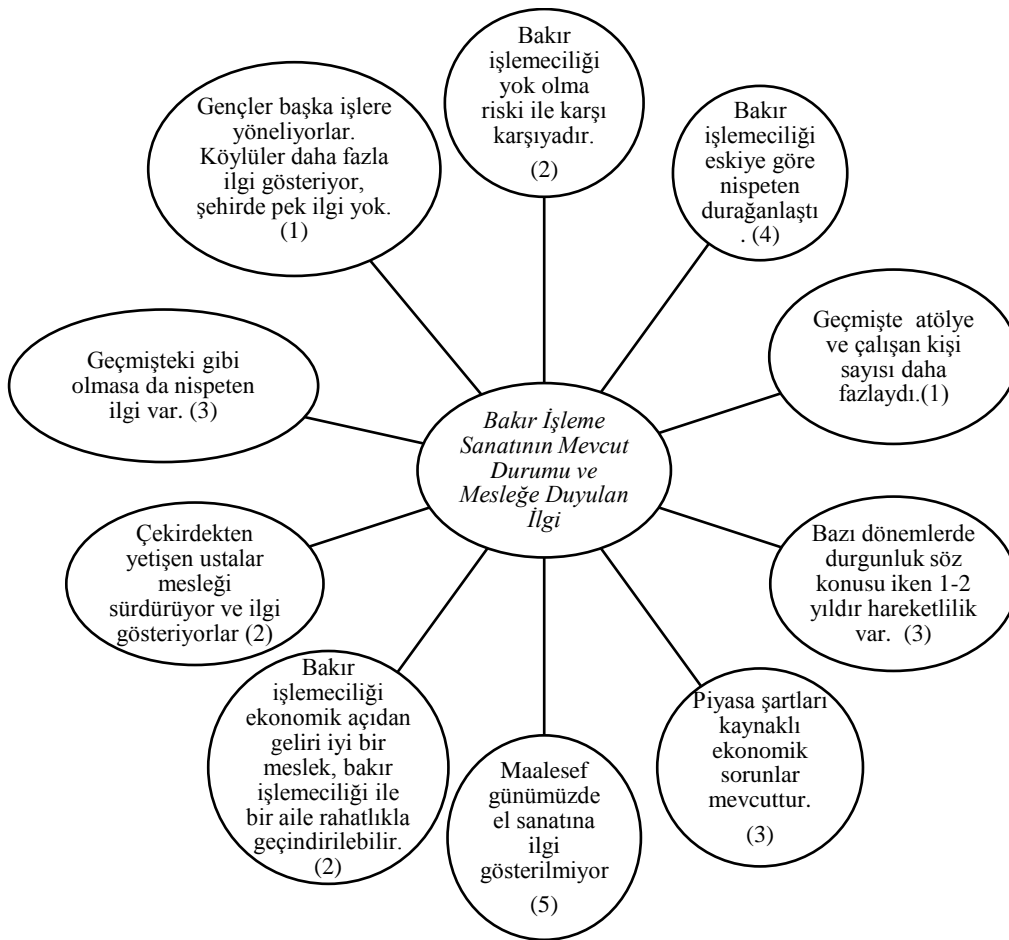

2.3.1. Bakır İşleme Sanatının Mevcut Durumu ve Mesleğe Duyulan ilgi

Erzincan’da bakır işleme sanatını sürdüren ustalara sanatın mevcut durumunu ve mesleğe duyulan ilgi düzeyini belirlemek amacıyla bazı sorular yöneltilmiştir. Bakır işleme ustaları, bakırcılığın günümüzde yok olma riskiyle karşı karşıya olduğu, eskiye göre işgören ve atölyelerin azaldığını belirtmişlerdir. Bakır işlemenin ekonomik değerini kaybettiğini belirten el sanatı ustalarının yanında bakırcılık piyasasında son 1-2 senedir ekonomik açıdan canlanma olduğu da bazı ustalar tarafından vurgulanmıştır.

“Eskiye göre daha az iş yapıyoruz çünkü bakır işlemciliği niteliği gereği beceri, alın teri, emek ve minnet gerektiren bir iş. Birçok atölyede modern teknolojiye dönüşmesi ürünlerin görselliğini olumlu anlamda etkiliyor. Erzincan’da yer altı çarşısında bulunan bakırcılar çarşısında el sanatını sürdürmeye çalışıyoruz (K5)”

Şekil 1: Bakır İşleme Sanatının Eskiye Göre Durumu ve Mesleğe Duyulan İlgi ile İlgili Özet Kod Şeması

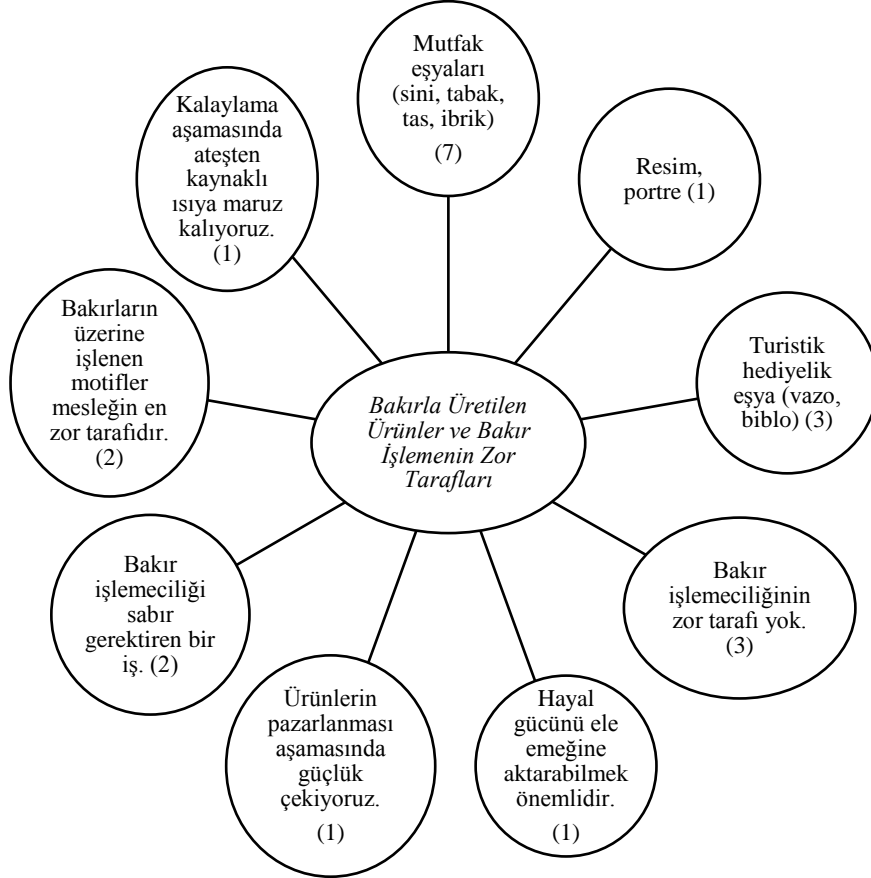
Bakır işleme ustaları el sanatına duyulan ilgi düzeyi ile ilgili olarak günümüzde el sanatına ilgi gösterilmediğini, gençlerin farklı işlere yöneldiğini, çekirdekten yetişen ustaların daha çok mesleği sürdürmeye çalıştığını vurgulamışlardır. Diğer bir husus ise köylülerin şehirde yaşayanlara göre el sanatına daha fazla ilgi duyduğudur.

“Eskiye nazaran yetenekli bakır işlemciliği ustası kalmadı. El sanatına ilgi duyanlar ve sürdürenler işine emek veren çekirdekten yetişen ustalar. Gençler ilgi göstermiyor ve farklı mesleklere yöneliyor. Oysaki ekonomik açıdan bakır işlemciliği geliri iyi bir meslektir. Bakır işlemciliğiyle bir aile rahatlıkla geçindirilebilir hatta birikim bile yapılabilir (K1)”

2.3.2. Bakırla Üretilen Ürünler ve Bakırcılığın Zor Tarafları

Bakırla en fazla hangi ürünlerin üretildiğinin belirlenmesi amacıyla yöneltilen soruya katılımcılar farklı cevaplar vermişlerdir. Portre, tabak, tas, sini (yemek masası), vazo, biblo gibi turistik hediyelik eşyaların daha fazla üretildiği ve bu ürünlere daha fazla ilgi gösterildiği vurgulanmıştır. Bazı katılımcılar ise üretim yapılmadığı ve hazır ürünlerin satıldığını belirtmişlerdir.

Şekil 2: Bakırla Üretilen Ürünler ve Bakır İşlemenin Zorlukları ile İlgili Özet Kod Şeması

Bakır işleme ustalarının el sanatının zorlukları ile ilgili düşüncelerine değinildiğinde genellikle işleme aşamasının emek ve yetenek gerektirdiği, kalaylama aşamasında ateşten kaynaklı ısıya maruz kalındığı, satış ve pazarlanmasında problemler yaşandığı, sabır gerektiren meşakkatli bir iş olduğu belirtilmiştir. Bazı bakır işleme ustalarının ise işin zorluğu konusunda farklı bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilir.

“Bakır işlemciliği öğrenilmesi zor bir iş olarak görülse de aslında o kadar da zorluğu yok. Yani bakır işlemciliği, işi bilen, elinden iş gelen kişilerin kolaylıkla yapabileceği bir el sanatıdır. Ustanın hayal gücü yüksek olmalı ve kafasındaki düşünceyi işine aktarabilmeli (K4)”

2.3.3. Bakır İşleme Sanatının Geliştirilmesinde Turizmin Rolü

Araştırmanın bir diğer kategorisi bakır işleme sanatının geliştirilmesinde turizmin nasıl bir rol üstlendiğinin bakır işleme ustalarının bakış açılarına göre belirlemektir. Katılımcılar turizm yoluyla bakır işlemciliğinin korunması ve geliştirilmesi noktasında yerel yönetimlere, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ve özel sektör temsilcilerine önemli görevler düştüğünü vurgulamışlardır. Diğer taraftan turizm yoluyla bakır işlemenin geliştirilmesi için üretilen bakırların çeşitlendirilmesine, niteliklerinin artırılmasına ve misafir memnuniyeti unsurlarına dikkat

edilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Bu konuda bir bakır işleme ustası görüşlerini şu şekilde belirtmektedir:

“Bazen 150/200 sene önce kullanılan bakırlar geliyor, bu tarihi, geleneksel bakırlar ustalar tarafından kullanılırsa, turistik açıdan bu ürünlere daha fazla rağbet olur. 150 sene öncesinde kullanılan bir mangalın örneğini buldum, zaman bulduğumda örneğini bakıra çıkarmaya çalışacağım. Birde bakır işlemeciliğinin usta ellerde, nitelikli olarak yapılması gerekiyor (K6) ”

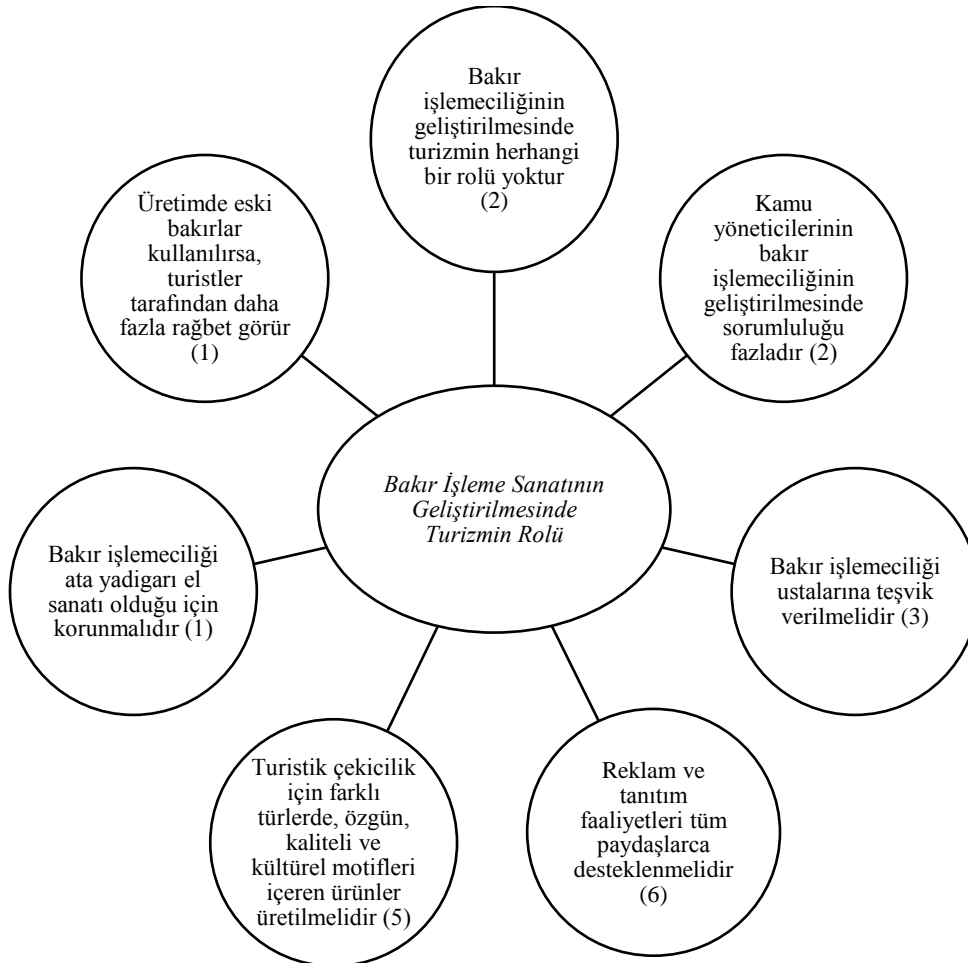
Erzincan’da bakır ürünlerinin turistler tarafından tercih edilebilmesi için farklı ve özgün motiflerin bakırlarda yer alması bazı bakır işleme ustaları tarafından önerilmektedir.

“Bakır işlemeciliğinin geliştirilmesi için yenilik yapmak lazım. Örneğin Erzincan’ın kültürel öğeleri bakırlara işlenebilir. Ayrıca bakırcılık bizim açımızdan ata yadigarı bir el sanatı niteliğindedir dolayısıyla bu el sanatını korumamız gerekiyor (K10)”

Bakır işlemenin daha fazla turiste ulaşabilmesi için kamu teşvikleriyle bakır işleme ustalarının desteklenmesi görüşü mülakatlarda bakır işleme ustaları tarafından sıklıkla vurgulanmıştır. Örneğin bir bakır işleme ustası konuyla ilgili görüşlerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Bakır işlemeciliğinin ekonomik olarak geliştirilmesi için bakır işlemeciliğinin ustalarına krediler verilmelidir. Bizler daha genç yaşlarda teşvik edilseydik, mesleki gelişimimiz daha olumlu olurdu (K8)”

Şekil 3: Bakır İşlemeciliğinin Geliştirilmesinde Turizmin Rolü ile İlgili Özet Kod Şeması

Bazı katılımcılar ise bakır işleminin Erzincan kentinin bilinirliğine ve imajına katkı sağlayabilmesi için tüm paydaşların iş birliği içerisinde hareket etmesi, reklam ve tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi, bakırcılık konusunda iyi örnek konumundaki Gaziantep ve Kahramanmaraş gibi illerin deneyimlerinden faydalanılmasının gerekliliğinden bahsedilmektedir. Diğer taraftan bu sanata duyulan ilginin farklı nedenlerle düşük düzeylerde kaldığı belirtilen bir diğer unsurdur.

“Bakır işlemeciliğinin önündeki en önemli engel ilgi düzeyinin düşüklüğüdür. Günümüzde insanlar hazıra alıştı, bir şeyler üretme düşüncesi yaygın değil. İnsanlarda bir an önce devlete atanayım ve rahat edeyim düşüncesi hâkim (K4)”

Turizmin bakır işleminin geliştirilmesinde herhangi bir rolünün olmadığını savunan diğer bir görüşe göre ise Erzincan’da bakır işleme el sanatı ustalarının çabalarıyla yürütülmektedir. Bu görüşe göre özellikle kamu yöneticileri el sanatını geliştirmek konusunda istekli değildirler.

“Turizmin bakır işlemeciliğinin geliştirilmesinde şu an itibariyle herhangi bir rolü olduğunu düşünmüyorum. İşler el sanatı ustalarının kendi çabalarıyla yürüyor. Kamu yöneticilerinden herhangi bir yardım istemiyoruz, bizi kendi halimize bıraksınlar yeter (K1)”

2.3.4. Bakır İşleme Sanatının Sürdürülebilir Gelişimi ve Mesleğin Korunması

Araştırma kapsamında analiz edilen diğer bir kategoride bakır işleme sanatının sürdürülebilir gelişimi ve mesleğin korunmasıdır. Bu kapsamda el sanatı ustalarına, *“sürdürülebilir gelişim açısından paydaşlara düşen görevler”, “bakır işleme sanatının yerel halka sosyal ve ekonomik katkısının hangi düzeyde olduğu”, “mesleğin çevresel tahribata neden olup olmadığı” ve “mesleğin gelecek nesillere ulaştırılmasında ve korunmasında karşılaşılan zorlukların neler olduğu”* ile ilgili sorular iletilmiştir.

Yapılan görüşmeler doğrultusunda bakır işleme sanatının sürdürülebilir gelişiminde paydaşlara önemli görevler düştüğü vurgulanmaktadır. Bakır işleme sanatının geliştirilmesi için tüm paydaşların iş birliğinin gerekliliği, üniversitelerin saha araştırması içeren ve bakır işleme sanatını tüm yönleriyle ele alan araştırmalara yönelmesi, kurslarda veya okullarda bakır işlemeciliği ustalarının gözetiminde dersler verilmesi önerilmektedir. Yerel yönetimlerin bakır işlemeciliğinin geliştirilmesinde yetersiz kaldığı görüşmelerde elde edilen bir diğer veridir. Bakır işleme sanatının sürdürülmesinde eğitimin rolünü anlatan bir katılımcı konuyu şu şekilde değerlendirmiştir:

“Bakır işlemeciliğinin eğitim yoluyla tanıtılması gerekli. Mesleğin sevdirmesi ile ilgili tüm paydaşlar çaba göstermelidir. Okullarda geleneksel el sanatları ile ilgili dersler hatta yeni bölümler açılmalıdır (K4)”

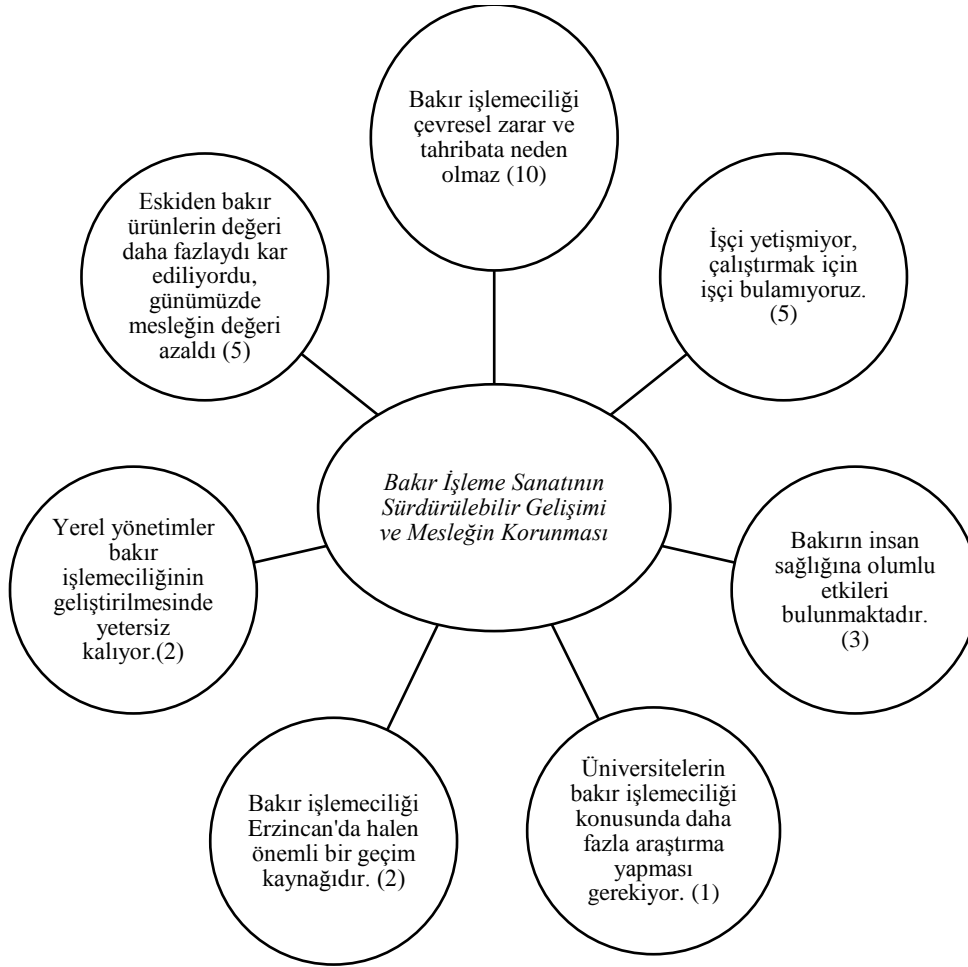
Bakır işleme ustaları tarafından sürdürülebilmesi için ekonomik ve sosyal açıdan katkı sağlaması, mesleğin ekonomik değerinin korunması, mesleğin geçim kaynağı olma özelliğini kaybetmemesi, ustaların emeğinin karşılığını alabilmesinin önemi gibi konulara değinilmiştir. Konu ile ilgili katılımcılar görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bakır işlemeciliği günümüzde durağanlaştı, işler çok yoğun değil. Bu durumun temel nedeni bakır işlemeciliğinin ustalarının yetişmemesi ve farklı ülkelerden piyasaya giren ucuz ve doğal olmayan ürünlerin kullanılmasıdır. Bakırla üretilen ürünlerin albenisi var ama bu durum zamanla anlaşılacak (K4)”

“Bakır işlemeciliğinin yerel halka ekonomik olarak fayda sağlamalıdır. Ne kadar çok işçi çalışırsa geçim imkânları o derece iyi olur. Bundan 25 sene önce ortalama bir atölyede 150 kişi çalışırdı, şimdi 10 kişi çalışıyor (K6)”

“Eskiden bakır ürünlerinin ekonomik değeri daha fazlaydı, kar ediliyordu. Şu anda emeğimizin karşılığını alamıyoruz, bu nedenle mesleğin ekonomik değeri azaldı (K2)”

Şekil 4: Bakır İşleme Sanatının Sürdürülebilir Gelişimi ve Mesleğin Korunması ile İlgili Özet Kod Şeması

Bakır işleme sanatının ekonomik, sosyal ve çevresel tahribata neden olup olmadığı ile ilgili genel olarak tahribata neden olmadığı görüşü ön plana çıkmıştır.

“Bakır işleciliğinin insan sağlığına herhangi bir zararı yok. Bakır eşyalar eskiden beri sürekli hayatımızda; tabaklarda, bardaklarda bakır kullanılır. İnsan sağlığına katkı sağlaması nedeniyle tarihsel süreç içerisinde kullanımı devam etmektedir (K4)”

Bakır işleme sanatının gelecek nesillere ulaştırılmasında mesleğin korunmasında zorlukların bulunduğu belirtilmelidir. Bu konuda dile getirilen başlıca sorunlar; yeni ustaların yetişmemesi, gençler tarafından mesleğe ilgi gösterilmemesi, el sanatının hobi olarak görülmesidir. Konu ile ilgili öne çıkan görüşler ise şu şekildedir:

“İşçi yetişmiyor, çalıştırmak için işçi bulamıyoruz. Öğrenende hobi olarak öğreniyor, mesleği icra etmiyor (K1)”

“Yeni eleman bulamıyoruz. İnsanların hazırda alışması el becerisi ve el sanatlarını köreltmıştır (K4)”

3. Sonuç Ve Değerlendirme

Somut olmayan kültürel miras unsurları ülkelerin geçmişini, ruhunu ve geleneğini yansıtan önemli unsurların başında gelmektedir. Bu unsurların son yıllardaki teknoloji, fabrikasyon, değişen insan ihtiyaç ve istekleri karşısında zamanla tükendiğini ve ticari anlamda para kazandıranlar haricinde birçoğunun unutulmaya ve yok olmaya başladığı gözlemlenmektedir. Bu unsurların en büyük değerlendirilme aracı olan sektörlerin başında turizm sektörü gelmektedir. Turizm, kültüre ve kültürel değerlere son derece önem veren bir olaydır. Kültürel miras unsurları özelinde kültür turizmi veya kültürel miras turizmi çerçevesinde ele alınan kültürel değerler bir toplumun birçok özelliği hakkında bilgi vermektedir.

Somut olmayan zenginlikler anlamında Türkiye pek çok farklı unsuru bünyesinde barındırmaktadır. Meddahlık geleneğinden Ahilik kültürüne, Bozlak havalarından Çeyiz geleneğine, pek çok geleneksel el sanatımız bu kapsamda değerlendirilmektedir. (<http://aregem.kulturturizm.gov.tr>). Çalık ve Ödemiş (2015, s. 835) SOKÜM unsurlarının bir destinasyonu diğerinden ayırt edici en önemli göstergelerden olduğunu, farklı kültürleri tanımayı ve keşfetmeyi isteyen turistler açısından önemli bir çekicilik unsuru olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca turizme katılan bireylerin gittikleri yerlerden dönerken yanlarında o yöreye ait kültürel izler taşıyan hediyelik eşyalar satın aldığı bilinmektedir.

Kültür turizminin temelini oluşturan her kültürel unsur birer çekicilik kaynağıdır. Ancak her kültürel unsurun turistik ürüne dönüştürülebilmesi için işletme ve pazarlama sistemlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Emekli, 2013, s. 656). Kültürel miras unsurlarının özellikle turizmin yeni gelişmeye başladığı yerlerde ele alınması turistik ürün çeşitlendirilmesi manasında önemlidir. Yeni gelişen destinasyonlarda farklı turistik ürün ve hizmetleri turistlere sunabilmek rekabet edebilmek ve turizm piyasasına tutunabilmek açısından gereklidir.

Turizm sektörünün sürdürülebilirliği için kültürel miras unsurlarından yararlanıldığı, turizmin özellikle bu unsurları koruduğu, geliştirdiği ve gelenekten geleceğe taşıdığı pek çok örnekte görülebilmektedir. Ayrıca bu unsurları yaşatan turizm, bu unsurlara yönelik talep artırıcı ve farkındalık oluşturması yönüyle de katkı sağlamaktadır. Araştırma bulgularından elde edilen verilerde bakır işleme sanatının yok olma riskiyle karşı karşıya olduğu, eskiye göre daha az üretim yapıldığını, geçmişe göre daha az ilgi gösterildiği görülmektedir. Bir bölgede turizm hareketlerinin artması o bölgedeki el sanatları ürünlerine olan ilginin artacağı düşünülmektedir. Bu durum pek çok el sanatı ürününün günümüzde sadece hediyelik eşya amacıyla üretimiyle açıklanabilir.

Nitekim araştırmaya konu olan bakır işleme konusunda özellikle, bu sanatın yaşatılabilmesinde daha çok turistik eşya üretilmesi ve turistlere sunulması önemli bir bulgudur. Aynı şekilde benzer işlemecilik yapan (maden, ağaç vb. gibi) pek çok sanat alanında da özellikle turistlere yönelik eşyalar yapıldığı gözlenmektedir (Erzurum Oltu Taşı, Amasra ağaç İşleme, Gaziantep Bakır İşleme gibi). Turistlerin gittikleri bölgelerden evlerine dönerken ev sahibini kendisine hatırlatacak bir takım hatıralar almak istedikleri görünen bir gerçektir. Bu, turizmin kültürel miras unsurlarını yaşattığını ve geliştirdiğini göstermektedir.

Araştırmanın bulgularından bir başkası bakır işlemenin insan sağlığına etkisi olmadığını ve çevre üzerinde herhangi bir tahribata yol açmadığının düşünülmesidir. Mesleğin değerinin azalması ve insanların artık bu işlerde çalışmayı istememesi gibi sebepler bakır işlemenin yaşatılması önünde ciddi engel teşkil etmektedir. Bu aşamada turizmin koruyucu ve yaşatıcı özelliğinden faydalanılması, bu sanatın çıktısı olan unsurlara popülerlik katarak onlara karşı özellikle yerel halkta bir merak ve eğilim oluşturabilir.

Bazı destinasyonlarda el sanatları ve zanaatların birincil turistik ürün olduğu görülmektedir. Örneğin Fas, doğal güzelliği, zengin kültürü, alıcı ve dağıtıcıları cezbeden olağanüstü zanaat kültürüyle popüler bir destinasyon olarak bilinir. Haiti'deki kültürün temeli olan el işçiliğinin canlılığı ve zenginliğinin oradaki sakinlerin hayatında çok önemli olmasından dolayı pek çok turist bölgeye yeniden gelmesine yardımcı olduğu düşünülmektedir (O'Connor, 2008, s. 8).

Özellikle gelişmekte olan turizm destinasyonlarının en önemli sorunlarından birisi seyahat acentalarından gerekli ve yeterli ilgiyi görememeleridir. Ülkemizin her yeri sayısız turistik kaynak ve güzelliklerle doludur. Sorun kaynak sorunu değil aksine bu kaynakların birleştirilip bir paket haline getirilmesi ve pazarlanması sorunudur. Bu manada seyahat eden insanların çoğunu motive eden faktörün kültürel değerler olduğu düşünüldüğünde, kültürel değerleri gerektiğince bularak ve seçerek, bölgenin temel turizm ürününün yanında destekleyici bir pozisyonda değerlendirmek turizm pazarlaması açısından o bölgeye katkı sağlayacaktır.

Araştırma sonuçlarından hareketle reklam, tanıtım ve benzeri pazarlama eylemlerinin yeterince yapılmadığı görülmektedir. Bu faaliyetlerin turizmin gelişimi aşamasında kamu tarafından yapılması gerekmektedir. Tüm paydaşların katılımıyla bir pazarlama planının oluşturulması gerekmektedir. McKercher (2008, s. 22) el sanatları ve turizmin, turizm deneyimini geliştiren ve yerel topluluklara fayda sağlayan bir ortaklık oluşturabileceğini ve kamu kurumlarının sürdürülebilir el sanatları turizmi sektörünün oluşmasının teşvikinde önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca bir diğer sonuca göre, turistik tüketime konu olacak hediyelik eşyaların işlenmesi ve satışının artırılması için kültürel motifleri içermesi önem taşımaktadır. O'Connor (2008) bu durumun sağlanmasının ve el sanatlarının turizm sektörüne ve ulusal ekonomiye katkısını maksimum düzeye çıkarmanın turistlerin beklentilerini ve tatmin unsurlarının iyi bir şekilde analizine bağlı olduğunu ifade etmektedir.

Bakır işleme çok fazla emek ve zaman isteyen bir sanattır. Üstelik harcanan onca emek ve zamanın karşılığında alınan ürün sayıca az, pazarlanması zor ve rekabeti fazla olan bir nitelik taşımaktadır. Burada rekabetin yoğun olması ürünün üreticilerinin fazla olmasından değil ikame mal olanaklarının fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak ülkemizde hala bazı bölgelerde bu sanat yaşatılmaya çalışılmaktadır. Erzincan'da bunlardan bir tanesidir (Özdemir ve Kaya, 2011, s. 1250).

Kaynakça

- Akoğlan Kozak, M. ve Bahçe, A.S. (2012). Özel İlgi Turizmi, 2. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Aksatan, M. ve Aktaş, G. (2012). Küçük Konaklama İşletmelerinde Müşteri İlişkileri Yönetimi: Alaçatı Örneği, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 23, Sayı 2, Güz: 233 – 247.
- Albayrak, A., (2013). *Alternatif Turizm*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Alparslan, E., (2010). Oltu Taşı İşleme İle İlgili Faaliyet Gösteren Bireylerin Demografik Özelliklerinin Ve Mesleğe İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26: 40-56.
- Arıoğlu, İ. E. ve Atasoy, Ö. A., (2015). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Geleneksel El Sanatları Ve Kültür Ve Turizm Bakanlığı, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic (10)*16:109-126
- Bahçe, A. S., (2009). Kırsal Gelişimde Kültür (Mirası) Turizmi Modeli, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25: 1-12.
- Baş, T. ve Akturan, U., (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Batman, O. ve Oğuz, S. Ç., (2008). Kültür Turizmi, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Editör: Hacıoğlu, N. ve Avcıkurt, C., Nobel Yayın Dağıtım, Ankara: 189-208.
- Bayazit, M., Ceylan, U. ve Saylan, U., (2012). Geleneksel El Sanatlarının Bölge Turizmine Etkisi: Güneydoğu Anadolu Bölgesi, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1): 899-908.
- Brooks, G., (2011). Heritage As A Driver For Development: Its Contribution to Sustainable Tourism In Contemporary Society, *Heritage, Driver Of Development*, Theme 3, Session 1: 496-505.
- Büyüköztürk, Ş. Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F., (2012) . Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Geliştirilmiş 12. Baskı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Can, M., (2013). Geleneksel Türk El Sanatlarının Turizme ve Ekonomiye Katkısı, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2):259-266.
- Carlsen, J.,Hughes, M., Frost, W., Pocock, C. ve Peel, V., (2008).*Success Factors In Cultural Heritage Tourism Enterprise Management*, Technical Reports, CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd, Australia.
- Çalık, İ., (2015).*Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Araştırması*, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 28, Gümüşhane.
- Çalık, İ. ve Ödemiş, M. (2015). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi: Gümüşhane İli Örneği, *16.Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, Editör: Kelkit, A., Editör Yrd: Mercan, Ş. O. ve Yıldırım, M., 12-15 Kasım 2015, Çanakkale, Detay Yayıncılık, Ankara. 833-843.
- Dağtaş, Erdal (2006). *Türkiye’de Magazin Basını Magazin Eklerinin Sektör ve Metin Analizi*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Dağtaş, E. ve Okuroğlu, S. (2012). Küreselleşme Çerçevesinde Medya Ortamındaki Tektipleşmenin Magazin İçerikleri Üzerinden Çözümlemesi: Tekelleşmiş Cnn, Hürriyet ve İzvestiya Haber Ağları Örnekleri. E. Dağtaş (Der). *Küreselleşme, Medya, Toplum*, Ankara: BirGün Kitap Yayıncılık, 2012. 235-290.
- Doğaner, S., (2003). Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması, *E. Ü. Coğrafya Bölümü Sempozyumları 2, Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu*, 16-18 Nisan 2003, İzmir: 1-8.
- Emekli, G., (2006). Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm, *Ege Coğrafya Dergisi*, 15: 51-59.
- Emekli, G., (2013). Kültür Mirasının Turizm Aracılığı İle Değerlendirilmesi: Kültürel Turizm ve Türkiye,*Profesör Doktor İlhan Kayan’a Armağan*, Editör: Öner, E.,Ege Üniversitesi Yayınları Edebiyat Fakültesi Yayın No: 181: 655-663.
- Erzincan Gezi Rehberi, (2011). Bizim Matbaa, İstanbul.
- Fagence, M., (2003). Tourism and Local Societyand Culture, *Tourism In Destination Communities*, Editör: Singh, S.,Timothy, D. J. ve Dowling, R.K., CABI Publishing, UK: 55-78
- Gögebakan, Y. (2015). Dünya Üzerindeki Kültürel Varlıkların Turizme ve Ekonomiye Katkısı. *Anadolu Üniversitesi Sanat & Tasarım Dergisi*, 5(9): 48-70.

- Gülüm, E. (2015). Yaratıcı Turizm - Halk Kültürü İlişkisi Ve Yerelin Popülerleşmesi, *Millî Folklor*, 27 (105): 87-98.
- İllere Göre Geleneksel El Sanatlarımız, (2012). Milli Eğitim Bakanlığı, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Sosyal ve Kültürel Eğitimler ve Faaliyetler Grup Başkanlığı.
- Kozak, N., Kozak, M. A. ve Kozak, M., (2015). *Genel Turizm*, Yenilenmiş 17. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Köşklü, Z., (2005). Geçmişten Günümüze Erzurum'da Bakırcılık ve Bakır Kaplar, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 8: 107-120.
- Lenzerini, F., (2015). Intangible Cultural Heritage: The Living Culture of Peoples, *The European Journal of International Law*, 22(1): 101-120.
- Mckercher, B. (2008). Tourism as a Catalyst for Crafts: Pros and Cons, *Tourism and Handicrafts*, A Report on the International Conference on Tourism and Handicrafts, 13 – 15 May 2006, Tehran, Islamic Republic of Iran, World Tourism Organization: 17-24.
- Mckercher, B. ve DuCros, H., (2012). *Cultural Tourism The Partnership Between Tourism and Heritage Management*, Routledge, USA.
- Naldan, F., (2014). Erzincan Bakırcılığı, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/10 Fall: 775-796.
- Norhasimah, İ., Tarmiji, M. ve Azizul, A., (2014). Cultural Heritage Tourism in Malaysia: Issues and Challenges, *SHS Web of Conferences* 12, DOI: 10.1051/shsconf/20141201059: 1-8.
- O'Connor, D. (2008). Handicrafts and their Linkage with Tourism, *Tourism and Handicrafts*, A Report on the International Conference on Tourism and Handicrafts, 13 – 15 May 2006, Tehran, Islamic Republic of Iran, World Tourism Organization: 7-14.
- Ondimu, K. I., (2002). Cultural Tourism In Kenya, *Annals of Tourism Research*, 29(4): 1036–1047.
- Özdemir, M. ve KAYA, F. O., (2011). Günümüzde Gaziantep İlinde Bakırcılık, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3):1249 -1270 ISSN: 1303-0094.
- Öztürk, İ., (2005). Türk El Sanatlarının Günümüzdeki Durumu - (Tarihçe, Sorunlar, Öneriler), *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 10. Yıl Özel Sayısı, 7: 67-75.
- Öter, Z., (2010). Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi, *Millî Folklor*, 22 (86):174-185
- Richards, G. ve Wilson, J., (2006). Developing Creativity in Tourist Experiences: A Solution to the Serial Reproduction of Culture?, *Tourism Management*, 27: 1209–1223.
- Sarıkaya Hünerel, Z. ve Er, B., (2012). Halk Kültürünün Tanıtılmasında El Sanatlarının Yeri ve Önemi, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1):179-190.
- Şahin, İ. F., (2009). Erzincan İli'nin Turizm Potansiyeli ve İldeki Ekoturizm Uygulamaları, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14 (22): 69-88.
- Şencan, H., (2005). Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Türker, A. ve Çelik, İ., (2012). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Turistik Ürün Olarak Geliştirilmesine Yönelik Alternatif Öneriler, *Yeni Fikir Dergisi*, 9: 86-98.
- WTO, (2004). *Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook*, Spain.
- Uslu, A. ve Kiper, T., (2006). Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3):305-314
- UNESCO, (2017). <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>, Erişim Tarihi: 15.03.2017
- <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,159257/somut-olmayan-kulturel-miras-ulusal-envanteri.html>, Erişim Tarihi: 15.02.2017
- <http://www.erzincan.gov.tr/kulturel-degerler2>, Erişim Tarihi: 20.03.2017
- <http://www.erzincankulturturizm.gov.tr/TR,57401/turizm-aktiviteleri.html>, Erişim Tarihi: 25.12.2017